

KUSTBON.

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Nr 4

Årgång 35
December 1978

Ruts glädje

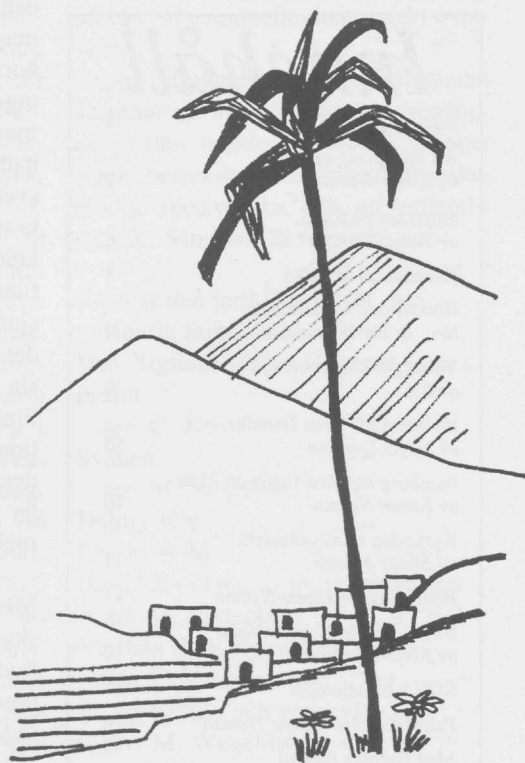
*Nu sjunger mina armar och bergen kring mig lyss:
i skymningen kom Herren förbi här nyss.*

*Nu jublar mina länder: han lade ned ett svärd
när han i dunklet stod vid min huvudgård.*

*Nu väntar mina lemmar. Det blanka svärdet är
den kraft som följer Den som min ätt frambär.*

*Nu skrattar mina händer på Judalandets fält.
– Jag hör hur Boas andas i nattens tält.*

E.L.

KUSTBON

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare:

Maria Broman

I redaktionen: *Göran Treiberg,*

Tomas Dreijer

Red. och exp. Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

Svenska Odlingens Vänner postgiro:

35 13 11 - 6

Tel. 32 48 78

Kustbon utkommer 1978 med

fyra nummer

prenumerationspris 1978 30 kronor

Annonspris 1/1 250:–, 1/2 130:–,

1/4 65:–, 1/8 40:–

Förlovnings-, vigsel- och

födelseannonser 10:–

Dödsannonser 60:–

ISSN 0345-6706

Civiltryckeriet, Köping 1978

SOV-ARKIV OCH EXPEDITION

Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

Tel. 08/32 48 78

Öppet för allmänheten

tisd., onsd., torsd

kl. 9 - 12

Innehåll

Ruts glädje av <i>E.L.</i>	1
Att sjunga sig samman av <i>Elmar Nyman</i>	2
Säljakten på Runö av <i>Tomas Dreijer</i>	6
Kallelse till årsmöte	8
Bönder och feodalherrar. Rec. av <i>Edvin Lagman</i>	9
Tiden går långt borta av <i>E.L.</i>	9
Hyllning till <i>Sven Danell</i> av <i>Edvin Lagman</i>	10
Ingeborg Etholén-Ingelson 75 år av <i>Elmar Nyman</i>	10
Kyrkodag i Saltsjöbaden av <i>Elmar Nyman</i>	11
Höstfesten av <i>Elmar Nyman</i>	11
Bilder från hembygdsgdagen av <i>Ronnie Ericson</i>	12
SOV:s funktionärer	13
Från Nuckö av <i>Elmar Nyman</i>	14
Med <i>Barbara österut</i> av <i>Edvin Lagman</i>	14
Familjenytt	17
Bemärkelsedagar	20

ELMAR NYMAN

ATT SJUNGA SIG SAMMAN

Sedan 1869 har esterna med jämna intervaller samlats till allmänna sång- och musikfester. Om den första sångfesten samlade ett måttligt antal deltagare (ca 850), hade den tionde, som firades 1938, inte mindre än ca 17 500 aktiva deltagare och en åhörarskara på närmare 100 000! Det var fråga om nationella manifestationer som saknade motstycke i världen. Sångfesterna utvecklas parallellt med den estniska nationella väckelsen och utgör egentligen en integrerande del av denna.

Esternas sångarmöten inspirerade snart också finnarna och Finlands svenskar till liknande arrangemang. Den första finlandssvenska sångfesten hölls redan 1891, i Ekenäs, med ca 300 aktiva deltagare. Allmänna sång- och musikfester har återkommit med jämna mellanrum även hos finlandssvenskarna med ett ständigt ökat antal deltagare. 1926 hade man ca 3 500 deltagare fördelade på blandade körer, manskörer, damkörer, stråkorkestrar, hornkapell och folkdanslag. Det råder ingen tvekan om att dessa sång- och musikfester hos finlandssvenskarna haft utomordentlig betydelse för svenskbygdernas kulturliv, och att de kraftigt bidragit till att befästa den finlandssvenska samlings tanken. Det har funnits en realitet bakom uttrycket "att sjunga sig samman." Av betydelse har det också varit att det *talade* ordet fått sin givna plats i sammanhanget – i Finland liksom i Estland. De bästa nationella talen har ofta hållits just vid dessa allmänna sångfester. Även dikter och prologer har hört till programmet, liksom folkdanser.

Medan ester, finnar och finlandssvenskar under årtiondena utvecklade fasta traditioner på sångens och musikens område och för omvärlden demonstrerade sina nationella känslor, sin musikalitet och sin organisationsförmåga, stod Estlands svenskar i bästa fall på åhörarplats. Några estlandssvenska observatörer var med i Finland, i varje

fall vid sångfesterna 1926 och 1932. Under hösten 1932 börjar estlandssvenskar ställa sig frågan om inte tiden var inne även för Svensk-Estland att anordna en allmän sångfest.

Planerna tar en fastare form i början av 1933. Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner beslutar då att formellt stå som arrangör för en estlandssvensk sångfest sommaren 1933. En festkommitté tillsätts med Birkasrektorn *Fredrik Erlund* som ordförande och med lärarinnan *Helga Blees* som verkställande ledamot. I kommittén ingår Svenska gymnasiet rektor *Anton Uksti* som kassör – S.O.V. hade beslutat att nettobehållningen från festligheterna skulle tillfalla Svenska gymnasiet.

Man kan fråga sig varför estlandssvenskarna inte tidigare följde grannfolkens exempel. Och varför gick man över ån efter vatten? Det var finlandssvenskarna och inte esterna som slutligen animerade estlandssvenskarna att våga försöket. Det är symptomatiskt att de ledande i festkommittén var finlandssvenskar. Förutom de nämnda *Erlund* och *Blees* var lärarinnan *Gundel Stahl* mycket aktiv för tankens förverkligande, och även hon var finlandssvensk. En viss betydelse kan det också ha haft att rektor *Uksti* fått sin akademiska utbildning i Helsingfors.

Det kan finnas många förklaringar till dröjsmålet för estlandssvenskarnas del. Låt mig peka på några. En sådan var uppenbarligen att Estlands (och Livlands) svenskar länge saknade känsla för det gemensamt nationella. Nationalitetsrörelsen började få fotfäste i svenskbygden vid sekelskiftet men omfattades främst av ett fåtal idealister. Det fanns nargöbor, rågöbor, nucköbor, ormsöbor, runöbor men ingen samlad grupp som kunde kalla sig estlandssvenskar. Detta kollektivbegrepp hör framförallt hemma i 1920- och 1930-talen. Russwurm talar på 1850-talet om eibofolket och andra,

Ormsökvinnorna tågar upp till slottsruinen i Hapsal för att sjunga tillsammans med estlandssvensk ungdom från andra orter söndagen den 2 juli 1933.

inklusive vi själva, om Ajboland som beteckning på ajbofolkets boplatser. Århundradens geografiska isolering, den stränga administrativa åtskillnaden mellan byarna (i stort sett en personfördelning enligt godsägarnas ägorättsförhållanden) och den andliga isoleringen från moderlandet utgjorde de främsta orsakerna till bristen på gemenskap.

Men det fanns också andra hinder för en gemensam kulturell manifestation bland Estlands svenskar. Den väckelserörelse som spred sig över svenskbygden under 1800-talets senare del motarbetade kraftigt den profana sången liksom folkmusik och andra "världsliga" yttringar. Några små blandade körer bildades men de sjöng uteslutande andliga sånger. Detta motstånd mot en utvidgning av sångskatten till det profana området fanns delvis kvar ännu under 1930-talet. Svenska profana sånger sjöngs f.ö. knappast i de estlandssvenska skolorna under tsartiden för att inte tala om hur illa man då behärskade högsvenskan. Med Estlands självständighet skapades helt andra möjligheter för estlandssvenskarna att lära sig det svenska skriftspråket och att ta del av den svenska kulturskatten. När det gällde att popularisera de svenska folkvisorna gjorde Birkas folkhögskola (med start hösten 1920) och undan för undan folkskolorna en ovärderlig insats. Svenska Odlingens Vänner, Svenska Folkförbundet i Estland, tidskriften Kustbon och andra sammanslutningar gjorde vad de förmådde för att utveckla na-

tionalitetstanken. Så småningom (under 20- och 30-talen) började denna propaganda bära frukt.

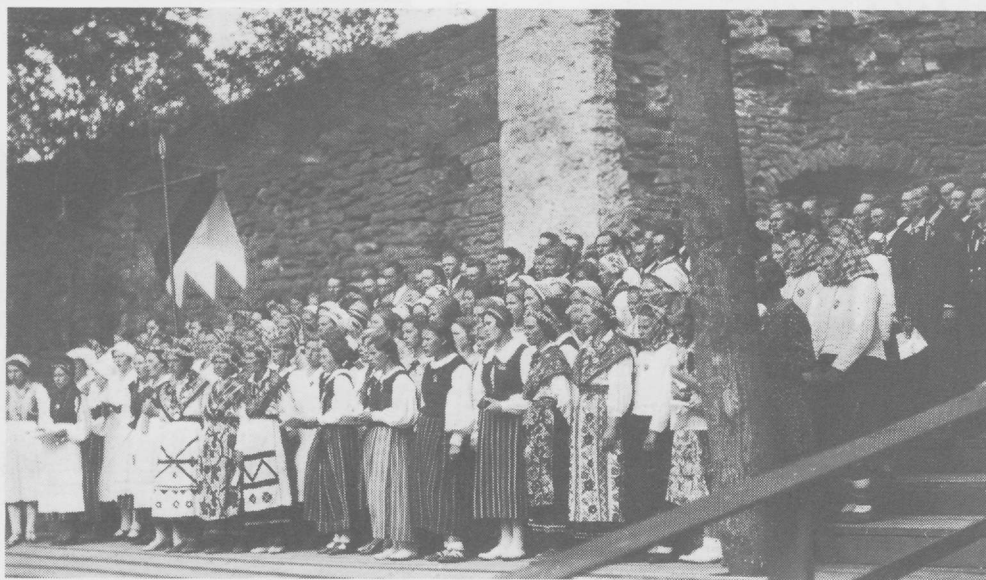
Det är alltså förklarligt att det dröjde med en estlandssvensk sångfest. Det är inte heller så underligt att dess tillskyndare hämtade inspirationen från det svenska Finland trots att esterna hade en långvarig tradition på området. För de estlandssvenskar som var med på de finlandssvenska sång- och musikfesterna var det en unik upplevelse att höra en tusenhövdad skara sjunga på det egna modersmålet, att lyssna på de eldande talen om kulturarvet som inte fick förlösas och bevittna den entusiasm som genomsyrade såväl sångare som åhörare.

Vilken är målsättningen för de estlandssvenskar som arrangerar sångfesten? Enighet tycks råda om att den skall vara något mer än enbart en uppvisning av några sammanslagna sångköror. Den bör bli en allmän kulturell yttring, framstå som "en gärning i svenskhetens tjänst". Estlandssvenskarna måste lyfta sig över det vardagliga, glömma de inre tvisterna (ett vid denna tidpunkt ganska aktuellt tema), de bör förnimma att de utgör "en själ, ett folk." Arrangörerna hoppas att sången skall föra de spridda estlandssvenska grupperna närmare varandra och att befintliga och potentiella sångföreningar i svenskbygden senare skall bli en naturlig bas för lokala kulturföreningar, som jämte sången tar även andra folkliga strävanden på sitt program.

Körsången fick ej ha för svåra inslag – svensk och finlandssvensk folkviseskatt borde utgöra dess grundval. Konserten borde kompletteras med en hemslöjdsutställning (ev. med försäljning av alstren). I likhet med vad som var brukligt bland Finlands svenskar borde folkdanslag uppträda. Önskvärt var att deltagare och åskådare i så stor utsträckning som möjligt uppträdde i folkdräkter. Lotteri och allmän folkfest senare på kvällen kunde bidra till att öka ett eventuellt ekonomiskt överskott.

Det finlandssvenska inflytandet kommer till synes även i sångrepertoaren. Inte mindre än tolv körsånger måste betecknas som finlandssvenska, två är rikssvenska och en estlandssvensk. Sångerna är följande:

Skön är den jord Du, Herre, gav
Henrik Sundblad
Den signade dag. Gammal estl.sv. psalm
arr. C. Kreek
Svanen
arr. M. Wegelius
Dalmarsch
Ivar Widéen
Havet det liknar så livligt en spegel
arr. O. Andersson
Varthän skall jag mig nu gånga
arr. O. Andersson
Se, god afton och god kväll
arr. M. Wegelius
Kristallen den fina
svensk folkvisa
Vinden drar
arr. O. Andersson

Den samlade kören räknade 150 deltagare och sjöng under ledning av Cyrillus Kreek. Den stod uppställd med den medeltida borgmuren som effektiv bakgrund.

Foto Grünthal

I Norden utväljes en fästmö så huld

arr. K. Ekman

Inte sku' jag ha friat

arr. O. Andersson

Se nu skiner solen

arr. H. Borenus

Modersmålets sång

J.F. Hagfors

De finlandssvenska musikveteranerna och huvuddirigenterna Martin Wegelius och Otto Andersson är som synes rikt representerade. Den senare hade som ung musikstudernade i början av seklet företagit en forskningsresa till Estlands svenskbygder och gjort värdefulla uppteckningar. Därtill kom att han under 1920-talet avslutade sina universitetsstudier med att disputera på den estlandssvenska talharpan. Det var också naturligt att sångfestens huvuddirigent Cyrillus Kreek fick stå för arrangemanget av det enda estlandssvenska bidraget—den folkliga koralvarianten till Den signade dag. (Det kan nämnas att Kreek upptecknat ett stort antal koralmelodier från Svensk-Estland, av vilka många är tryckta i det 1945 i Stockholm utgivna verket Folkliga svenska koralmelodier från Gammalsvenskby och Estland samlade av Olof Andersson.)

Sångare och körledare tycks inte ha funnit det finlandssvenska sångmaterialet främmande. Över bygden skiner sol och Modersmålets sång blev t.ex. lystringssånger även för estlandssvenskarna. Men varför framfördes inte fler estlandssvenska körsånger och varför hade sångfesten inget estniskt inslag? Sanningen är den att estlandssvenskar-

na saknade en egen folkviseskatt (bortsett från Spinn, spinn som ofta brukar betecknas som estlandssvensk folkvisa). Varför estlandssvenskarna med undantag för enkla dansmelodier och naturligtvis folkliga koralmelodier saknar egen folkmusik är en gåta, om man betänker att de estniska grannarna som levde under samma sociala förhållanden hade ett överflöd av varan. Att inga estniska sånger togs upp beror sannolikt på att arrangörerna ville ha ett rent svenskt program. Men nog måste det ha varit frestande för huvuddirigenten Kreek att föreslå något ur den omfattande estniska repertoaren, som han själv berikat på ett synnerligen förtjänstfullt sätt. (Det bör också framhållas att den estlandssvenska ungdomen i allmänhet var mycket dåligt orienterad när det gällde estnisk körsång.)

Programkommittén valde uppenbarligen sångerna med tanke på körernas ringa erfarenhet och sångarnas obeaktenskap med noter. Det hade varit orealistiskt att ta med något av de svårjungna körverk som de mera avancerade esterna och finlandssvenskarna brukade framföra.

Svenska gymnasiet och Birkas folkhögskolas danslag uppträdde under sångfesten som ett folkdanslag under ledning av Helga Blees. Följande danser, vanligen dansade även i Sverige och Finland, ingick i programmet:

Tantoli, Fryksdalspolska, Varsoviene, Fjällnåpolska samt Rågödanser utförda av rågöbornas danslag.

Propaganda för tillverkning av hemslöjdsalster och för användande av folkdräkter ingick i de omfattande förarbetena inför festen. De flesta estlandssvenskar – såväl kvinnor som män – var skickliga i handslöjd, men det var svårt att få dem att tillverka något som inte kom till praktisk användning i det egna hushållet. Genom upprop i Kustbon, besök på olika orter etc lyckades festkommittén uppnå resultat. Den var särskilt angelägen om att till utställningen få knypplade arbeten – rågökvinnorna var ju speciellt duktiga att knyppla. Folkdräkter borde det ha varit lätt att få fram. Men faktum var att man i hela Nuckö-Rickulområdet för länge sedan slutat bära sådana, och det var därför svårt att uppbirga material och mönster. Även i denna fråga gjorde folkhögskolan en energisk insats. Elever och lärare beslöt sätta upp vävar som fyllde kraven på kvalitet och rätt mönster. Man hoppades att genom propaganda för folkdräkter kunna eliminera "tidens lystnad för bjäfs och grannlåt".

Körer, folkdansare, hemslöjdare och andra aktiva hade en kort och hektisk förberedelsestid inför söndagen den 2 juli 1933. Begivenheterna från morgon till kväll är i korthet dessa:

kl 7 på morgonen inblåses sångfesten från slottstornet

kl 10 hålles svensk högmässa i slotts kyrkan med predikan av prosten Karl Nilsson

Sångarfesten avslutades med allmän folkfest i Hapsals kursal vid stora strandpromenaden.

kl 12 öppnas hemslöjdsutställningen, och promenadorkestern konserterar under ledning av Juhan Simm

kl 15 börjar festkonserten

kl 21.30 firas allmän folkfest i Kursalen.

Redan tidigt på morgonen den 2 juli föreföll Hapsal ockuperat av svenskar. Många hade rest in redan föregående dag och inkvarterats i skolor och hos bekanta. En finlandssvensk kör på ca 40 personer anlände på förmiddagen. Omkring klockan 15 hade ca 4 000 personer sökt sig ut till den vackra slottsparken, där en särskild plattform byggts för de uppträdande. Hälsningsanförandet hölls av den svenske folksekreteraren Nikolaus Bles. Statschefen och regeringen representerades av jordbruksminister J. Zimmermann, som uttalde sig synnerligen positivt om den svenska minoriteten. Hapsals borgmästare dr Alver tog också till orda liksom rektor Uksti. Estniska sångarförbundets hälsning framfördes av professor Johan Aavik, musikveteran och de estniska sångfesternas huvuddirigent. Magister Evert Ekroth från Helsingfors talade på Finlands svenska Sångförbunds vägnar och överlämnade en stor lagerkrans. Från rikssvenskt håll framfördes hälsningar av den kände nykterhetskampen lektor Oscar Olsson och av magister Nils Tiberg. Den senare erinrade bl.a. om dagösvenskar och deras öde. Festtalet hölls av kyrkoherden i Revals

svensk-finska församling, Bernhard Lund. Talet var försiktigtvis ej utformat som en nationell appell utan får närmast betraktas som en värtalig hyllning till sången, till dess förmåga att samla och tända.

Att döma av representativa samtida uttalanden klarade sig folkdansarna utmärkt. Såväl det gemensamma danslaget Hapsal-Birkas som rågödansarna prisades för sin teknik och sitt schvungfulla framförande. Men även sångarna fick beröm – såväl de enskilda körerna som den stora sammanslagna, 150 man starka. Denna kör hade samtränat vid ett enda tillfälle, under festdagens förmiddag. Med hänsyn till detta och till sångarnas ringa erfarenhet av körsång måste prestationen betraktas som imponerande. Sedan premiärnervositeten lagt sig klingade sången både högt och rent. Ett beaktansvärt arbete hade nedlagts av körledarna (i allmänhet folkskollärare) ute i bygderna, men att den stora kören fungerade får nog tillskrivas huvuddirigenten Cyrillus Kreek. Han fick också välförtjänta applåder. Sångfestens officiella del i slottsparken avslutades med ett kort anförande av Svenska Odlingens Vänners representant, riksdagsman Mattias Westerblom, varefter Vårt land sjöngs.

Vad betydde sång- och hembygdsfesten 1933 för Estlands svenskar? Den hade bl.a. visat att de inte var så omusikaliska som t.ex. runöprästen Ekman

och Russwurm gjort gällande (under mitten av 1800-talet). Något "virrvarr av toner" uppstod aldrig och ej heller lät sången "som ångestskrin" – men självfallet var steget långt till den sångliga nivå som ester och finlandssvenskar uppnått. Sångens kvalitet kan lämnas därhän, viktigare var att ungdomar på olika orter aktiverades för ett gemensamt mål: att representera sin folkstam. Detta var något nytt. Ännu skulle det dröja några år innan idrottsrörelsen ytterligare sammansvetsade de estlandssvenska ungdomarna. Sångfesten skapade också ett nytt intresse för folkdräkterna och för folkdans. I fortsättningen var det ej endast rågö-, ormsö- och runökvinnor som uppträdde i sina egna dräkter. Även nuckö- och rickuldräkterna kom till heders. Närvaron av regeringens representanter vid sångfesten fick också en viss betydelse. Den svenska minoriteten uppmärksammades, estniska tidningar fick tillfälle att tala om för sin läsekrets att "strandsvenskar" kanske inte var så exotiska som man föreställt sig.

Det är kanske för mycket sagt att Estlands svenskar "sjöng sig samman" i Hapsal men nog sjöng de sig närmare varandra. Sångkörerna, nyetablerade och äldre, visade en ökad aktivitet under de följande åren och företog bl.a. utflykter till andra orter. Idrottstävlingarna, som blev vanliga under andra hälften av 30-talet, får också ses som ett uttryck för den ökade

TOMAS DREIJER

SÄLJAKTEN PÅ RUNÖ

Gråsälerna kom ibland in i Rigaviken. Den var ett eftertraktat byte för säljägarna på Runö. Jakten på gråsäl krävde ett i flera avseenden annorlunda förfaringssätt än det som tillämpades vid det vanliga "vikarskyttet". Härom berättar Tomas Dreijer i detta avsnitt av sin redogörelse för säljakten på Runö.

GRÅSÄLSJAKTEN (Gruakualhlua)

Runöborna fick under enstaka vintrar tillfälle att jaga gråsäl. Det var då isförhållandena i början av vintern var sådana, att gråsälarna simmade in från Östersjön till Rigaviken för att föda sina ungar. De vistades under sommaren ute bland grynnor, hållar och skär, utmed Östersjöns kuster. När det blev vinter ville de komma till grov och tät is. Där var farorna mindre vid storm och oväder för de nyfödda ungarna än i större hav och öppnare vatten.

Eftersom vind och strömmar förde isen vida omkring hände det att det bildades rårar "vatno" i isen. Dessa rårar använde sälar och gråsälarna som färdvägar i början av vintern. En av mina äldre sagesmän berättade att en gammal runöbo, en erfaren säljägare, alltid hade sagt, att vid en tid med vissa vind- och isförhållanden under vintern skulle gråsälarna komma in till Rigaviken. Om det t ex i slutet av februari blev svag nordlig-nordostlig vind (ej så kraftig att isen drev ut genom sundet från Rigaviken till Östersjön), bildades det en lång vak, "vein", tvärs över norra Rigaviken. Denna vak sträckte sig från Oresaar vid kusten norr om ön Kynö (Kihnu) förbi de yttre skären utanför sydöstra Ösel till inloppet Rigaviken-Östersjön. Utmed denna råk simmade då gråsälarna in till Rigaviken och sökte sig boplatser där de skulle föda sina ungar. Tiden för denna färd fick ej variera mer än någon vecka.

gemenskapen och självkänslan. Även om "hapsalandan" sålunda levde vidare kom det inte till någon ytterligare estlandssvensk manifestation liknande sångfesten 1933. Först ett årtionde senare följer nästa stora yttring av den estlandssvenska folkviljan och då gäller det ingenting mindre än uppbrott från hem och bygd.

Intill denna råk födde gråsälarna sina ungar i närheten av varandra i norra delen av Rigaviken. Några sökte sig även längre in i isen, utmed mindre vakar, "vatno å sprængjo". Honorna födde under första hälften av mars månad. När vinden sedan slog över till nordväst, drev gråsälarna med isen längre in i Rigaviken och närmare Runö.

Var isförhållanden sådana att gråsälarna ej kom in i Rigaviken, födde de sina ungar bland ismassorna i sundet mellan Ösel och Kurland (inloppet till Rigaviken). Med väst- och sydvästvindar drev även denna is in i Rigaviken. När det var kalla och stränga vintrar och mycket is födde gråsälarna bland isen utmed Östersjöns östra kust. En stor del av Östersjöns gråsälarna begav sig i början av vintern även norrut till Finska viken och Bottenhavet där de födde sina ungar.

När isen med gråsälarna hade drivit närmare Runö, på ett avstånd av ca 15-25 km, hände det att säljakten träffade på någon gråsälunge "gruaskut" under den dagliga jakten. Gället "gjelle" gick då på kvällen runt byn att någon hade fått gråsäl under dagen. Dagen efter var alla rustade till tänderna. De flesta männen i varje "sëls" (om det var under selsens tid) begav sig då på morgonen ned till stranden på norr- eller nordvästsidan av ön. Det var i regel alltid norr eller nordväst om Runö man träffade på gråsälarna. Senare under vintern kunde man även ibland träffa på några gråsälarna öster och sydväst om ön.

Efter att ha samlats på stranden strax före soluppgången begav sig alla iväg när solen gått upp. Från stranden till fastisens yttre kant ("ginom fastis'n") och några kilometer längre ut på drivisen var takten normal. Längre ut, när var och en gick på sin egen kosa "to se trua", ökades farten avsevärt. Den ur-

åldriga lagen beträffande säljakten respekterades föga vid gråsäljakten "gruakualhlua". Därför hände det ofta att jägare fick erlägga böter för överträdelser under jakten.

Under färden spejade varje jägare med sin kikare efter gråsäl från någon isvall eller annan upphöjning på isen. Efter att ha gått en sträcka på 1,5 - 2 km spejade han på nytt. Såg han då sitt byte gällde det att snabbt bedöma från vilket håll han skulle smyga sig inom skotthåll. Ofta låg gråsälshonan "gruasmöro" tillsammans med ungen "kut'n" intill några upptornade isflak på isen. I de flesta fall låg kanske ungen ensam. Den skrek "gouļa" ofta. Dess skrik hördes på långt håll. Troligen skrek den då, när den var hungrig eller kände sig ensam. Såväl hona "möro" som hanen "stuat'n" höll sig alltid i närheten av ungen. De hade ett större hål intill ungen genom vilket de kom upp på isen. I detta hål "blisa" spejade de ofta och bevakade omgivningen och såg efter att ingen fara var å färde för ungen (se foto). Även några mindre hål, s k andningshål "nësa-klugg", hade de i närheten av "blisa".

Efter att ha utsett lämpligt skydd "skjul" (uttalas skiul!) smög jägaren sig bakom detta och sköt gråsälshonan. Därefter sprang han fram till det döda djuret och vände bort huvudet från "blisa" så att det inte skulle glida ner genom hålet under isen. Efter detta klubbade han ihjäl gråsälungen "gruaskut'n". Fanns flera ungar i närheten gick han fram och klubbade även dessa.

Om flera gamla gråsälarna låg på isen vid sina ungar, t ex honan och hanen eller två honor intill varandra med var sin unge, smög två män sig bakom "skjuļe" och sköt samtidigt. Detta kallades "skiut e lik". Dessa två män var i regel lagkamrater eller ur samma jaktlag "sëls". Det kunde vid vissa tillfällen hända att män ur olika jaktlag jagade ihop "skiout hop" och delade bytet.

Låg endast gråsälungen på isen gällde det för jägaren att försiktigt ta sig fram i närheten av denna. Av

Gråsälshona "stouer e blisa"
och bevakar sin unge.
Foto Staffan Söderberg

gammal vana visste han att honan och hanen fanns i närheten. Han skulle då invänta att någon av dem kom och "stoua e blisa" och sedan skjuta den. Harpunen gjordes även i ordning. Var två män tillsammans skulle den ena skjuta gråsälen och den andra snabbt springa dit och hugga harpunen i den innan den hann sjunka till botten. Helst skulle mannen med harpunen "janman" ta sig närmare "blisa" några 10-tal steg för att snabbare hinna fram när skytten "skitt'n" avlossade det dödande skottet. Kom ingen av gråsälarna efter en stunds väntan och spejade i "blisa" gick jägaren fram och klubbade gråsälsungen.

Ännu var jägarens hopp ej helt ute att få någon av de gamla gråsälarna. Med harpunen till hands gick han försiktigt och letade upp de olika andningshålerna som fanns i närheten. Där kunde honan eller hanen ligga under isen vid något av hålen och lyssna om något märkligt försiggick i närheten.

Fanns gråsäl vid något av andningshålerna hördes ljud när den andades. Försiktigt gick då jägaren fram till detta hål för att kunna harpunera den. Ofta blev den då skrämmd och försvann från hålet för att gå småningom simma till något av de andra hålen. Då gällde det för jägaren att just stå där och passa. Stack gråsälen nosen över vattenytan i hålet gällde det att blixtnabbt hugga (kasta) harpunen i huvudet på det stora djuret. Med ett brak krossade harpunen benen i nos och huvud och döden var i de flesta fall nästan ögonblicklig.

Ofta hände det att gråsälarna anade

faran. Då var de mycket försiktiga med att komma till andningshålerna för att andas men passerade hålen tätt under isen. När de passerade just under det hålet där jägaren stod och passade kastade han harpunen ner i hålet när han såg den brokiga grå sälkroppen skymta. Ibland var kastet lyckat varvid harpunen trängde långt ner i den fylliga kroppen. Några spännande minuter uppstod. Harpunlinan gled snabbt genom nävarna på jägaren när gråsälen drog iväg. Efter en stunds ihärdigt slitande och ryckande var offret uttröttat. Under dessa lugnare perioder halades linan in efter hand. Till sist måste sälen även "foa luft", varvid den kom upp till hålet för att andas. Med ett raskt hugg med "kjexpiken" dödades det uttröttade djuret.

Det var vanligt att andningshålerna inte var tillräckligt stora utan måste huggas större innan den stora gråsälen kunde dras upp på isen. Gråsälarna var betydligt större än vikare och hade också mera späck. En gråsälshona hade i början av vintern 6 – 10 pund späck innan den hunnit bli magrare genom ungens diande. Gråsälshanan var betydligt större. Den kunde ha upp till 12 pund späck. 1 pund = 20 skålpund som är drygt 8 kg. Gråsälens totala vikt kunde vara ända upp till 250 – 300 kg. Därför fordrades det kraft och en viss teknik för att få upp de stora djuren på isen.

I regel fick varje man ej döda fler sälar än han orkade dra hem. Men eftersom man i de flesta fall var två eller flera i laget hjälptes alla åt när så behövdes. Var jaktlyckan god kunde

många gråsälarna få sätta livet till under en dag en gråsälsvinter "gruakualvënter". Fick man gråsäl bjöd man även på "sja!e!".

Det hände också ibland att hårda västvindar drev isen långt in i Rigaviken. Den västliga iskanten "brëdda" var då belägen någonstans mellan Domesnäs på Kurland och Runö. Ibland hände det även att denna iskant kom långt österut, ända fram till Runö. Man sade då att "vake hlo um".

Vid denna iskant var isen mycket sönderslagen av sjögång och vågor under stora stormar. Utmed denna iskant kunde det ibland finnas många gråsälarna med sina ungar. De låg då på mindre och större isflak "flako, steckja å hälla" i issörjan bland de sönderslagna isbitarna "e pore". Blev det lugnt och frös till några nätter kunde runöjägarna gå till fots och klubba ungarna utmed denna iskant.

Det var endast gråsälsungarna "gruaskuta", som klubbades. Man använde ingen påk. Med kjexstakabladet slog man ungen bakom nacken. En van jägare kunde även slå ihjäl en unge med knytnäven. Det gällde att kunna knepet. Samtidigt fick han vara försiktig att han ej blev biten av det skrämmda djuret. En gammal gråsäl kunde även dödas på detta sätt.

En unik händelse hade inträffat en vårvinterdag någon gång under första hälften av 1800-talet. Då hade en gammal gråsäl dragit fram "guat iver" tvärs över Runö. Den hade kommit från sydost och skulle åt nordväst. På morgonen hade en man från Benasgården observerat spåret i snön

”ivergua-fërmon” väster om byn. Han hade följt spåret och hunnit ifatt gråsälén och dödat den vid ”Kriketeinsbacken” i det stora råggärdet, ”Breigjardo”. Då hade den tillryggalagt en sträcka på ca 3 km över land och kanske 3 – 7 km på isen öster om Runö. Troligen låg isen kompakt mot östra sidan av ön så att den resande gråsälén ej hittade någon öppen vak eller hål i isen för att kunna komma ner under isen. Den valde att fortsätta åt nordväst såväl över is som över land, vilket slutade illa. Hade den hunnit 2 – 2,5 km längre västerut innan den upptäcktes hade den hunnit till råken ”lävatne” väster om ön. Därifrån hade den kunnat simma vidare västerut.

En liknande händelse hade inträffat några 10-tal år senare. Då hade en runöbo observerat spåret efter en gråsäl i norränden av byn norr om ”Bërks spikan”. Spåret hade fortsatt till stranden vid ”Nëhlvike” i nordväst. Därifrån hade det fortsatt över isen till den öppna råken ”lävatne” ca 2 km längre ut. Denna gråsäl måste ha tagit sig fram ca 2 km över land genom skogen öster om byn. Den riskabla färden måste ha skett under natten.

Under mitten av 1930-talet var det många goda gråsälsår. Då fick runöborna ganska mycket gråsäl både vid jakten från land och vid ”vallsuva”. Några lag som ”sov vall” fick särskilt mycket. Ett ovanligt bra pris betalades också för de vackra kutskinnen av ivriga uppköpare på våren.

Skinnen från de äldre gråsälarna såldes ej. De användes till skodon. De spändes upp för torkning med håret på (d v s de garvades ej). I rökstugan ”forsto” fick de hänga 4 – 6 månader. De torkades av värmen och röken vid den ständiga matlagningen i ”forsto”. Därefter togs de ner från sin spjälättning och placerades på ”hlëndro”, stugvinden, där de förvarades upphängda under 5 – 15 år. Av skinet tillverkades sedan skor ”skua” som användes dagligen. Förvaringstiden 5 – 15 år var beroende av tillgång på skinn som varje hemman hade.

Även sälens skrevlingar (bakskevlingar) spändes upp och torkades. De trädde på en specialformad läst ”skrevlengpackan”. Med små spikar fästes de i kanten vid lästen. Även de fick torka på lästen under 4 – 6 måna-

SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

KALLAR TILL

ÅRSMÖTE

Tid: 17 mars 1979, kl. 18.00
Plats: Eesti Maja, Vallingatan 34 I, Stockholm

Dagordning

1. Enligt stadgarna
2. Övriga frågor
3. Underhållning
4. Utlottning av basturökt skinka m m

Kaffe och bröd serveras till självkostnadspris

Alla estlandssvenskar är hjärtligt välkomna!

STYRELSEN

der för att sedan placeras på stugvinden tillsammans med skinnen. ”Skrëvlenga” var uppskurna (tillskurna) på ett särskilt sätt så att formen passade foten. De användes speciellt under säljakten på vintern som fotbeklädnad.

Gråsälarnas skinn var betydligt tjockare och starkare än vikarnas. Särskilt hanarnas skinn var mycket starkt. Det användes till att laga skrevlingar som slets hårt under vinterjakten av den skrovliga isen.

Hanarnas skinn skars i remsor med en bredd av ca 10 cm. Dessa remsor kallades ”gruakual-lenjo”. De torkades på samma sätt som skinnen. Av dessa remsor skar man sedan ut särskilt utformade bitar ”lappa” som syddes under ”skrevlenga” när sulan började bli sliten. De syddes fast med en speciell linnetråd. Den främre lappen ”tuanlappen” (tålappen) var oval och hade ett mått av ca 7 x 10 cm. Härriktningen på den var medhårs ”mähuario” när foten fördes framåt.

Den bakre lappen, ”hëllappen” (hällappen) var mindre med måtten ca 6 x 7 cm. Dess härriktning var mothårs-

”mothuario”. Riktningen på håret under de påsydda lapparna motverkade halkrisken när skrevlingarna var ny-lappade.

En del av gråsälsskinnen garvades också. Det var de som på grund av hårfällning var i dåligt skick. Av dessa skinn tillverkades skor, remmar, skinnvantar m.m. (”barkaskinnsskua”, ”oulo”, ”hanska”).

En gammal sägen bland runöborna berättar att gråsälungarna vid en viss tid skulle få förstånd och ej låta sig klubbas. Det var enligt den gamla ryska tideräkningen vid ”koresmëss” (Gregoriusdagen). Denna dag är enligt nya stilen den 13 mars. Tidigare var denna dag 13 mars senare, vilket nu motsvarar 26 mars. Eftersom gråsälungarna föddes under första delen av mars månad och efter ca 3 veckor bytte päls, stämmer detta bra i tiden med vad de gamla runöborna sade. Efter den tiden drog gråsälarna så småningom västerut till sina vistelseorter under sommaren.

Forts i nästa nr.

BÖNDER OCH FEODALHERRAR

Den estlandssvenska bondebefolkningens liv karakteriserades alltsedan de tidigaste mera utförliga källornas tid av kampen mot feodalherrarna. De forskare som har behandlat estlandssvenskarnas historia har väsentligen koncentrerat sig på medeltiden samt 1500- och 1600-talen, där också urkundsmaterialet har bearbetats ganska grundligt och givit såväl större översikter som belysning av enskilda frågor och detaljer. 1700- och 1800-talen har däremot i viss utsträckning kommit i skymundan.

Detta framhålles i inledningen till en i år utgiven urkundssamling "Antifeodalnaja borjba voljnich sjvedskich krestjan v Estljandii XVIII-XIX v.v." Förlaget heter Eesti raamat (Den estniska boken), förlagsorten är Reval (Tallinn) och utgivarna heter S. Vahtre, H. Piirimäe och A. Einpaul. Initiativtagare och huvudredaktör var docenten vid universitetet i Dorpat (Tartu) Julius Madisson, som avled 1969.

De allra flesta urkunderna är avfattade på tyska och sålunda tillgängliga även för västerländska läsare. Varje urkund har försetts med en sammanfattande inledning på ryska. Dessa ingresser finns också översatta till svenska och samlade i slutet av boken. Förord och inledning samt kommentarer är däremot på ryska. Trots att förlaget heter Eesti raamat (på titelbladet skrivet med ryska bokstäver!) finns här ingenting på estniska.

Inledningen ger en översikt över tidigare forskning i ämnet. Här möter läsaren de böcker och smärre skrifter, som behandlar estlandssvenskarnas historia överhuvud taget: C. Russwurm, P. Johansen, J. Blees, E. Blumfeldt, J. Koit m fl. Som samlingens titel anger – "De fria estlandssvenska böndernas kamp mot feodalismen på 1700- och 1800-talet" – betraktas historien här ur en speciell synvinkel, nämligen klas-skampens. Redovisningen är saklig, men den tillför egentligen inte bedömningen av den hittillsvarande forskningen nya synpunkter. Endast i frå-

ga om en – visserligen viktig – detalj understryks en uppfattning, som möjligen inte poängterats lika starkt förut: den viktigaste orsaken till den svenska utvandringen under medeltiden anser utgivarna av denna urkundssamling vara sociala motsättningar i ursprungslandet Sverige, där feodalismen började göra sig gällande under tidig medeltid.

Den del av inledningen som berör de århundraden dokumentsamlingen är ifrån gör ett fylligt intryck. Framställningen upptar många hänvisningar till skrivelser längre fram i boken och erbjuder en intresseväckande läsning för den ryskkunnige. Mest givande är naturligtvis dock själva urkunderna. Jag citerar här några av de sammanfattande rubrikerna i deras svenska översättning:

29. 1768 den 24 maj. – Estländska generalguvernementsstyrelsens föreskrift till godsägaren baron O.K. Stackelberg med krav på förklaring till att han låtit piska bonden Tomas Hansson.

34. 1769 den 30 mars. – Supplik av Vormsö-bonden Peter Petersson till Estländska generalguvernementsstyrelsen med anhållan om tillåtelse att få överflytta till något annat gods i samband med att han lagstridigt utvisats från sitt hemman och anvisats ett oröjt område samt piskats av godsägaren.

36. 1769 den 9 november. – Rapport från godsägaren baron G.W. Taube till Estländska generalguvernementsstyrelsen om kollektivt motstånd av bönderna vid godset Rickholtz mot kroppslig bestraffning.

Urkunderna berör såväl personliga som allmänna problem i samband med de estlandssvenska böndernas rättsliga ställning. Mest är det fråga om hårda motsättningar, kroppsstraff och avhysning från gårdar, tunga pålagor och orättmätiga dagsverken. Men det finns också brev som bekräftar böndernas rättigheter, både från myndigheter och godsägare.

Levande och belysande är många

Tiden går långt borta

*Tiden går långt borta
med stav och samlarsäck
han går med trollens tramp i skogen
tuvornas underbyggare tar han
den ondes svarta oxskepnad
blir till enens skugga
ekot av oxpiskans slag
dör bort bland logens stenstolpar
återhållen kvidan
fladdrar i vinden
som ett rågsus över stenåker.*

E.L.

detaljredogörelser för enskilda bönders orädda och uppstudsiga uppträdande. Godsherrarnas framställning är i sådana fall den mest målande, men böndernas inlagor kastar även de, fast från en annan sida, ljus över det som förevarit.

Alla dessa urkunder talar för sig själva. De berättar om mycken omänsklighet, brutala övergrepp mot personer och egendom, segt motstånd och underkastelse, stundom även upprättelse. Men man kan också se att godsägarna var olika som människor, många oresonligt hårda och inställda på att beröva de sedan urminnes tider fria svenska bönderna deras frihet, andra dock benägna att ge de klagande rätt.

Även de stora händelserna finns med i samlingen: dagböndernas förflyttning till Ukraina, klagomännen från Ormsö, flykt till Sverige. Den sista urkunden är daterad 1861 den 29 augusti och tillkännager att Alexander II förbjudit ormsöbönder som flytt till Sverige att återvända hem.

Boken är försedd med ett utförligt namnregister och en detaljerad innehållsförteckning.

Edvin Lagman

HYLLNING TILL SVEN DANELL

Under mellankrigstiden var många rikssvenskar verksamma i Estland. Sven Danell från Skara tjänstgjorde ett flertal år på trettioalet i Nuckö socken. Han har i boken "Guldstrand" berättat om sin estländska tid. Sedan flera år är han nu biskop emeritus.

Den 25 november fyllde Sven Danell 75 år.

Sven Danells liv har, så vitt vi kan förstå, i hög grad präglats av hans upplevelser under de år han i sin ungdom tillbringade i Estland. Alla vi som minns honom från trettioalet förknippar också i första hand hans namn med verksamheten bland svenskarna därborta.

Det är givetvis riktigt att i samband med hans sjuttiofemårsdag bringa just hans estländska år i åtanke inför Kustbons läsekrets. Han har själv i sin bok "Guldstrand" berättat om sina reaktioner vid mötet med sina nya församlingsbor i det främmande landet. Vi som bodde där och minns de åren, erinrar oss människornas möte med den främmande prästen. Det dröjde väl något innan präst och församling fann varandra, men när man väl hade kommit underfund med varandra, blev det ett förtroendefullt förhållande som vilade på en stabil grund. Den rikssvenske prästmännens djup, allvar och humor mötte förståelse.

I Sven Danells gärning här i Sverige, som föreståndare för Ersta diakonissanstalt, som kyrkoherde och som biskop, har vi ofta kunnat se intryck från hans tid i Estland, särskilt i hans djupa engagemang i frågor som rört Baltikum. Han talar alltjämt estniska ledigt, och han har under esternas alla flyktingår umgåtts med dem och när han har haft möjlighet och det har behövts bistått dem på olika sätt.

Många detaljer förbleknar och försvinner med tiden. Mer än fyrtio år har gått sedan han verkade hos oss, och nu är det bara de djupaste intrycken som står kvar. Ett av dessa intryck aktuali-

serades alldeles särskilt vid ett tillfälle sistlidna sommar. Min fru och jag kom på en färd i Västergötland sent en eftermiddag till Husaby kyrka. Utanför bogårdsmuren skulle just en bil starta. Vi väntade tills den hunnit fara för att kunna ställa vår bil på samma parkeringsplats. Vi kom så in i kyrkan i sista ögonblicket före stängningsdags, men den hyggelige kyrkvaktmästaren menade att vi kunde stanna och se oss om så länge vi hade lust. Snart började han berätta för oss, vi kom helt naturligt att tala även om biskopar. Då sade vår ciceron: Här var just en biskop, en god biskop.

Det visade sig att det var Sven Danell, som hade åkt innan vi steg ur. Synd att vi inte möttes när vi var så nära. Men det var inte det jag skulle säga nu, utan jag ville erinra om den godhet, som har tagit sig så många uttryck i Sven Danells gärning, hans behov av att hjälpa där så behövs, hans vilja och förmåga att bispringa människor i nöd.

Naturligtvis minns jag mycket mera: hans kunnighet och förmåga som lärare, hans religiösa allvar och hans djupsinne som predikant, hans kvicka och roande ledarskap på utflykter, hans begåvning som skapande konstnär. Men ändå står hans vilja och förmåga att hjälpa människor, andligt och lekamligt, främst bland de drag jag kommer ihåg.

Jag är förvissad om att jag kan känna mig som tolk för alla estlandssvenskar, när jag lyckönskar honom i efterhand och tackar honom för hans gärning då och nu.

Edvin Lagman

Ingeborg Etholén–Ingelson 75 år

Den svenska kolonin i Reval räkna- de bland sina medlemmar även ett antal finlandssvenskar och rikssvenskar. Familjen von Etholén representerade denna internationella grupp. Ingeborg Etholén – gift Ingelson – presenteras här av Elmar Nyman.

Ingeborg Etholén föddes den 27 november 1903 i Riga, där fadern (finlandssvensk) hade ett gymnastikinstitut. Under första världskriget bosatte sig modern med barnen i Reval. Modern Hildur Etholén – i sitt andra äktenskap Britzke – var rikssvenska och född i Stockholm. Hon kom att inta en synnerligen central position i Svenska Odlingens Vänner och i svenskhetsarbetet överhuvud i Reval. Även dottern Ingeborg deltog i detta ideella arbete, bl.a. i S.O.V:s ungdomsförening "Framåt".

Efter abiturium i Reval fortbildade sig Ingeborg Etholén bl.a. i England och Finland. Sedan 1930 är hon bosatt i Sverige. Här kom hon till en början att tjänstgöra som guvernant, som utlandskorrespondent i olika företag och som lärare. Jämsides med förvärvsarbete fortsatte hon sina studier och avlade vid mogen ålder en kvalificerad akademisk examen vid Stockholms universitet.

Även i Sverige har Ingeborg Etholén, som sedan 1944 är gift med den för Kustbons läsekrets välkände redaktören Allan Ingelson, visat stort intresse för det estlandssvenska kulturarbetet – ett intresse som i hög grad också smittat maken Allan. Hennes energi har vidare räckt till ett mycket aktivt deltagande i den svenska lottarörelsen och i politisk verksamhet.

Varma lyckönskningar post festum till denna energiska årstadam! I välgångsönskningarna vill vi även innesluta maken Allan, som även han för några månader sedan passerade samma årsgräns.

Elmar Nyman

KYRKODAG I SALTSJÖBADEN

Vi var ett femtiotal som hörsammat Ivar Poells invitation att delta i högmässan i Uppenbarelskyrkan i Saltsjöbaden söndagen den 17 september. Betydligt fler kunde vi ha varit. Resan dit bjuder inte på några strapatser. Tänk bara hur besvärligt det kunde vara där hemma i Svenskbygden ibland att ta sig till Herrens tempel!

Uppenbarelskyrkan, invigd 1913, ligger underbart vackert på en klippa invid en vik av Baggensfjärden omgiven av skärgårdens typiska vegetation – tall och björk. Redan dess exteriör får förstagsbesökaren att falla i förundran och ännu mer dess inre – man tror sig förflyttad till en orientalistisk helgedom. Ljusförhållanden, utsmyckning – allt är raffinerat och anorlunda. Väggar och tak är helt täckta med dekorationer och kalkmålningar. Bakom all färgglädje och alla bilder ligger väl utarbetade tankar, Nathan Söderbloms uppenbarelseteologi.

Kyrkoherde Poell hade anpassat sin predikan till dagens speciella kyrkibesökare. Med utgångspunkt i temat om en kristen människas frihet analyserade han frågan om mänskliga fri- och rättigheter över huvud och erinrade om den erfarenhet som estlandssvenskarna fått i dessa frågor under olika regimer. Vi som har förmånen att bo i ett land som djupt respekterar människans grundläggande rättigheter får inte glömma ofriheten runtomkring oss i världen, betonade han.

En mycket ungdomlig kör berikade högmässan med vacker sång.

De som kom till Uppenbarelskyrkan för första gången – och det var de flesta – uppskattade Margareta Poells sakkunniga visning av templet. Till synes heterogena symboler sammanfogade hon till ett sammanhängande system.

Såväl materiell som andlig spis beskärdes i det mycket moderna och vackert inredda församlingshemmet intill kyrkan. Under denna senare del av kyrkodagen tog förutom värden på stället även S.O.V:s ordförande Hugo Mickelin och Fil. dr Svante Jakobsson till orda. Den sistnämnda redogjorde bl.a. för sina aktuella forskningar angående den svenska bosättningens uppkomst i Estland.

Ett hjärtligt tack från oss kyrkibesökare till Ivar och Margareta Poell liksom till Saltsjöbadens församling för gästfrihet och för en i allo lyckad estlandssvensk kyrkodag.

Elmar Nyman

HÖST- FESTEN

Estlandssvenskarna samlas årligen till två större festligheter: hembygd dag och höstfest. Lokal för arrangemangen har de senaste åren varit restaurang Lantis i Frescati, Stockholm.

Det blev en lyckad estlandssvensk träff den 11 november 1978. Vi var lagom antal – 140 – för att hinna återknyta de estlandssvenska banden. Äntligen hade programarrangörerna – Göran – Manfred – Tomas – hittat en form för höstsamvaron, som lämpar sig för såväl äldre som yngre. Musikunderhållningen uppskattades av alla och bidrog till att samvaron verkligen blev okonstlat festligt.

”Inga tal”, betonade undertecknad, och före honom hade Göran klarat av inledningen inom 1–2 minuter.

Efter inledande klanger av Ivve Lindells band underhöll i matpausen med sång och musik – fioler, gitarr och dragspel – en kvartett, där en ung kvinna med Rickul-påbrå Anni Schönberg fanns med.

Så lotteridragningen. Bland alla de lyckliga vinnarna blev fru Edita Lundefjord etta och fick besvara sig hem till Eskilstuna med en samovar, nyligen införskaffad av SOV genom Johan Landman. Denne aktive bygderådsmedlem bidrog även i slutskedet av höstfesten med dansmusik på sitt tvåradiga bälgspel. Hans till stor del speciella låtar hemifrån är obekanta här, även för aktiva finlandssvenskar, vilket vi erfor förra hösten i Tanto. Den 30/11 1978, eller ev. den 20/1 1979 kommer danser till dessa låtar förhoppningsvis att demonstreras av vårt rågodanslag på Tantogården vid Ringvägen i Stockholm.

Till slut:

Efter denna höstfest på Lantis får vi leta efter nya lokaler ett par år framöver, då Lantis skall om- och tillbyggas.

HM

God Jul
och
Lyckosamt Nytt År
tillönskas
alla KUSTBONS läsare

Red.

BILDER FRÅN HEMBYGDSDAGEN

Av RONNIE ERICSON

Hembygdsgdagen i slutet på augusti är framför allt det glada återseendets fest. Varje hembygdsgdag samlar flera hundra deltagare sedan starten 1946 på Tollare.

På denna sida presenterar SOV:s fotograf Ronnie Ericson några bilder från sommardagen den 20 augusti i år.

BILDERNA

Överst t.v.:

Hembygdsgdagen är en träffpunkt för gamla minnen och gamla vänner

Överst t.h.:

Deltagarnas ålder varierar mellan åtta månader och åttiofem år.

I mitten:

Rågödanslagets uppvisning har blivit en uppskattad tradition.

Nederst:

Den energiske aktivisten säljer lotter. Vinsterna var i somras – som vanligt – många och värdefulla, bland annat fanns där en äkta samovar.

SOV:s funktionärer

Adresser och telefonnummer

Arkivet

Tel. 32 48 78

Styrelsen

Ordförande

Hugo Mickelin

29/11-1913

bost.

Sågverksgatan 64

122 41 Enskede

91 08 11

arb.

Texaco Oil AB

Sveavägen 24-26

Box, 103 40 Sthlm

22 82 40

Vice ordförande

Börje Nyman

26/6-1932

bost.

Trollsövägen 4

132 00 Saltsjö-Boo

715 80 24

arb.

Karolinska Inst.

Statens Arbetsklirik

34 91 30

Sekreterare

Joh. Hammerman

10/8-1919

bost.

Ankdammsg. 42

171 43 Solna

82 65 15

arb.

TRYGG-HANSA

785 10 00

Skattmästare

Thomas Lorentz

bost.

Ljusnevägen 42

121 61 Johanneshov

49 33 76

arb.

ÅHLEN & HOLM

Box 16343, 103 26 Sthlm

781 90 00

Org. gruppens

sammankallande

Göran Treiberg

1/1-1945

bost.

Krattvägen 8

125 34 Älvsjö

86 96 34

arb.

Landstingens

Inköpscentral

Anatom

716 92 90

Arkivst.sammankallande

Einar Hamberg

12/9-1925

bost.

Nobelvägen 6

191 44 Sollentuna

96 38 30

arb.

Parsells Rev.byrå AB

Växel 24 78 70

Direkt 21 01 80

Bygder.sammankallande

Tomas Dreijer

26/9-1919

bost.

Fyrverkarbacken 36

112 60 Stockholm

54 25 34

arb.

Pantektor AB

47 28 90

47 28 91

Adjungerad i styrelsen

Manfred Hamberg

21/4-1924

bost.

Rusthållarv. 67

121 60 Johanneshov

48 43 65

arb. 767 01 10

Revisorer

Ivar Stahl

12/7-1918

bost.

Jungfrustigen 10

191 45 Sollentuna

35 77 34

arb. 763 17 04

John Engdahl

17/11-1938

bost.

Järneksvägen 29

163 60 Spånga

36 88 77

Algot Brun, Suppl.

4/10-1923

bost.

Granvägen 8 C

191 41 Sollentuna

96 67 20

Arkivstyrelsen

Arkivst.sammankallande

Einar Hamberg

arb. se ovan

Richard Aman

28/8-1918

bost.

Malmvägen 113

191 47 Sollentuna

35 51 54

arb. 51 78 42

Ingeborg Andersen

14/4-1921

bost.

Fritidsvägen 3, Hagen

170 10 Ekerö

0756/331 05

Arvid Nyman

11/11-1929

bost.

Slåntunet 2

181 48 Lidingö

765 02 39

arb. 15 08 80

Bygderådet

Runö

Samankallande

Tomas Dreijer

se ovan

Ormsö

Johan Engdahl

1/5-1914

Klövjestigen 16

163 60 Spånga

36 35 69

Arb. 89 03 30

Johan Landman

16/9-1919

Flystaslingan 8

163 60 Spånga

36 36 67

Birger Westerberg

2/12-1924

Tornbacken 6

163 54 Spånga

36 22 52

Arb. 82 98 41

Nuckö

Berta Peedu

17/9-1922

Skogsslingan 31

127 41 Skärholmen

740 06 13

Fridolf Isberg

19/1-1906

Västra vägen 40

560 27 Tenhult

036/912 00

Rickul

Voldemar Söderlund

10/6-1906

Schröderstiernas väg 21

633 46 Eskilstuna

016/13 57 93

Edvin Lagman

3/3-1919

Hejdegatan 20

582 43 Linköping

013/10 05 72

Arb. 013/13 03 90

Sommarbost.

Fröjerum

597 00 Åtvidaberg

0120/620 44

Hjalmar Stenberg

9/2-1927

Flemingsv. 8

146 00 Tullinge

778 25 22

Korkis och

Vippal

Alexander Samberg

1/1-1899

Erkens Kroken 13

121 66 Johanneshov

91 46 44

Martha Gottkamp

23/11-1895

Kristinehamnsg. 87

123 44 Farsta

64 71 35

Rågöarna

Sigrid Öström

27/9-1921

Wrangels väg 4 B

170 10 Ekerö

0756/322 04

Ingeborg Andersen

se ovan

Nargö

Edith Svensson

7/12-1911

Svartensgatan 12

116 20 Stockholm

41 33 37

Arb. 738 12 66

Reval

Sigrid Abrahamsson

24/3-1903

Badhusgatan 8

185 00 Vaxholm

0764/324 76

Ivar Poëll

8/8-1913

Kyrkplan 2

133 00 Saltsjöbaden

Bost. 717 21 37

Exp. 717 21 34

717 53 81

Manfred Nyman

14/1-1916

Hejdegatan 36

582 43 Linköping

013/10 44 69

Org.gruppen

Göran Treiberg

se ovan

Medlemsvärd

Maria Broman

4/2-1917

Eknäsvägen 2

112 64 Stockholm

56 16 37

Uno Lemberg

12/10-1926

Vendelsövägen 44

135 00 Tyresö

712 21 96

Ungdomsvård

Severt Brunberg

Åsgatan 9

150 20 Järna

0755/716 43

Bertil Hamberg

30/5-1927

Gillerbacken 22

124 42 Bandhagen

Arb. 44 91 20

24 14 30

Festkommitté

Börje Nyman

se ovan

Ma's Österman

27/12-1934

Lillåkersvägen 24

181 59 Lidingö

765 41 74

Arb. 22 96 60

Manfred Hamberg

se ovan

Fotograf

Ronnie Ericson

Muskotvägen 12

123 56 Farsta

94 64 61

Arb. 744 25 00

Allmänna

Börje Nyman

se ovan

Hans Selin

FRÅN NUCKÖ

På Nuckö berättades en mängd goda och uddiga historier. Några återges här nedan. Även om de inte är aforismer, så har de dock något mycket allmängligt att säga om människors egenheter och beteende.

Som holopåjken sa te sina mor (som var uthêta från grannbïen) tå tå a sköld geva mä fårriska åt n färe än en had vare olïdendor:

–Skoa tolesā, sålft komor e frām främänd biar å ska flï se opa hlåas!

Nokamänska om sina lärsistor:

–Mänskebåne går som eitt stort målakäld å roggar, bara sajor dö ått a än man änt ska våmb someke kåfe å ga hoittgaltar öte se, såss är a gista opa kävo! mot å giva öknamner ått de. Vålde som noen ä klajndor!

He änt let tå man änt sålv kan skriv sin käleksbrajver. Å värre är e om hjälpasman platrar ut nihêre färe ana fålke.

He var såss än gomma var äinkemänske bleve å vild skoa om se lite. Fårst flau a omekring e bïa å var mä ga ongdoma opa Tromp hlête å åstäl, å ättorst gjord a grall ajn langasrajs te Råvo!. Hlåftman som a var te nåtarbos ver had herd ut äitt rum e kårtre te än ongan äistpåjke e tjueårsaldorn. Nå, hansa påjken bärja gära spas mä gomma å sa än a sköld skriv brajv åt n tå a kam hajm.

Gomma blaj vålde opptae frām he, å tå a var åtorkome var brajve fårst ärande. Bara hån könd änt sålv skriv å tarva hjälp mäjje. Än grannpåjke fick bli storan skrivar ått a.

–Skriv sja nö tolemod som ja sajor, sa gomma. Bäre fårst mä Armas Onkel.

–Håla sajor dö, sa hjälpasman, änt kan man tå saj ånkol ått än ongan påjke?

–Lits nöh bara opa me, sa gomma. E staen brukar fint fålk äiskes saj ånkol å he sko ve no skriv här mä.

Gomma fick som a vild. He blaj maer än äitt brajv te "ånkol" e Råvo!, bara svärer kam dor änt. He var fårstås lite sind om gomma, bara håla var dor te gärand? Å fålke had åtor noa te le ått.

E.N.

EDVIN LAGMAN

MED BARBARA ÖSTERUT

Flickan stod tyst en stund och tittade bort genom regnet. Sedan såg hon åter på Peder och mötte hans leende blick.

–Jag kommer in och vilar mig lite, sade hon.

–Vänta ska jag hjälpa dig ner, sade Peder och reste sig makligt.

Hennes bara tår syntes i vägg-springorna när hon klättrade upp. Så lyfte hon ena foten över kanten på gluggen och hennes kjol gled långt upp.

Hon satte sig i gluggen och stödde med båda händerna mot stocken, färdig att hoppa. Peder stod framför henne och tog emot. Han lät händerna glida längs hennes ben, över låren och höfterna under kjolen. Ett ögonblick korsade han armarna över hennes bak, när han satte ner henne.

Han såg att hennes ansikte var solbrynt och att hennes ögon var gröngrå. En djup rynka syntes över näsroten, fastän anletet nu var slätt och bara lite avvaktande. Näsan var bred och munnen stor. Men det var inte en slapp mun, den var fast formad och det var ett hårt drag över den.

Peder kände att han begärde henne, men han tyglade sig och tog ett par steg tillbaka.

Hennes spända hållning slappnade.

Så smalt ansikte han har, tänkte hon. Han är nog en fin man.

–Min bädd är varm, inbjöd han. Lägg dig, så ska jag stoppa om dig. Jag ser att du fryser.

Hon lade sig i höet och han höljde sin mantel över henne. Hon såg frågande på honom.

–Du är torr och varm, viskade hon. Kom och värm mig.

När han kröp ner till henne kände han en frisk doft från hennes ansikte och hår. Hucklet hade glidit av, och han såg att hennes hår var ljust.

Han tyckte att hon var lite fumlig och vilsen, och han lade sin arm om henne. Hennes kropp var kraftig, men midjan var smal ovanför de breda höfterna. Hennes lår och underliv trycktes

mot honom i den smala bädden. När han stoppat manteln om dem bågge kände han att hon skälvde. Hennes händer rörde sig över honom och sökte ett ställe att stanna på. Han slätade ut sin jacka, och när hans hand var på väg upp igen snuddade den vid hennes bara ben. Då drog hon honom till sig.

Peder tänkte en sekund på Jehanne och på nunnan, innan han gick upp i Barbaras varma kropp.

Han vaknade vid att hon for med fingret över hans näsrygg.

–Du har en så hög och smal näsa. Som en herreman. Är du en herreman? sade hon.

Det regnade nu mindre och det var ljusare ute. De låg och smekte varandra en liten stund och famnades åter. Sedan sade hon att han hade så varliga händer.

Hennes husbonde var hård, han. Hänsynslös, när han tog henne.

–Vad säger du! Hur är det hemma hos dig?

Barbara berättade öppenhjärtigt. Hon var utan far och mor. Mindes dem inte. Hade vuxit upp hos en bonde i byn, en släkting trodde hon. Nigels hette han. Han tog henne med våld redan för länge sedan. Hon trodde att hon var tjugo år nu. Bondens son hade hon hittills förmått värja sig emot, hon var starkare än han. De satte henne på de värsta sysslorna, hon hann knappt sova.

Hon tystnade tvärt och lyssnade. Upprörda röster närmade sig. Peder var som förlamad. Nu skulle de hitta honom och Barbara här, i en lada mitt ute på ängen. Vad skulle de göra med henne? Med honom?

Barbara hade genast rest sig på knä och viskade:

–Stanna här du, jag ska ta hand om dem. Det är Nigels och sonen hans, jag känner igen rösterna. De letar efter mig. Vänta här så kommer jag sedan med mat till dig.

Peder kände beundran för flickans

rådsnarhet. Hon klättrade ut ur ladan utom synhåll för Nigels bonde och hans son och kom fram bakom knuten.

Peder kunde höra Nigels häftiga ord:

–Var har du varit, ditt helvetes avskum? Jag ska hudstryka dig, din trollkona. Gå och dra i skogen i stället för att leta efter djuren! Jag ska lära dig, din lata slampa!

Han hörde hur Nigels hand smällde mot Barbaras kind, men han hörde inget skrik och han förstod den djupa rynkan vid hennes näsrot och det hårda draget kring hennes mun.

Peder rusade upp, men han kvävde impulsen att springa ut och hjälpa henne. Vad skulle det ha tjänat till, allt skulle bara bli värre om de fick veta om honom.

Missmodigt tryckte han in sig i ett hörn och såg genom en väggspringa hur flickan blev slagen. Han kände det som om han hade svikit henne, fastän förnuftet sade att han gjorde rätt.

Den glada vandringslusten från dagen innan var borta. Åter kände han oro, åter spejade han efter detta som han kände var efter honom men aldrig kom fram i ljuset. Och redan stod han färdig att fortsätta och vandra vidare för att hitta ett ställe där han var skyddad och där man inte kunde finna honom.

Otåligt väntade han på att de tre skulle försvinna så att han vågade sig över den öppna ängen bort till skogen.

Slutligen kunde han klättra ut genom gluggen.

Det hade slutat att regna och himlen ljusnade.

Han andades häftigt in den friska luften medan han rusade över ängen åt motsatta hållet från byn, så att han hade skydd av ladan.

På fästigar och i viltspår skyndade han genom skogen, han ville inte ge sig ut på vägen, där kunde han möta människor.

Först efter ett par timmars vandring stannade han. Solen hade torkat gräs och örter i gläntorna och han kunde sätta sig. Han kände hungern i sin buk och törsten i sin strupe, drack det klara vattnet i en gräsklädd svacka och tog fram sin färdkost. När han hade ätit lade han sig på rygg, som han brukade göra efter måltiderna under vandringen, och tänkte:

Helige Bernhard, aldrig når jag den renhet du kräver i min vandring. Helige Thomas, aldrig kan jag bli så rättfärdig att jag vågar nalkas Gud. Lär mig att tänka rätt och att förstå, ni som blivit utvalda av Gud. Syndade jag med flickan, svek jag henne?

Han kände det inte som om hans gärning med flickan var synd, den var inte beräknad, han hade inte jagat och nedlagt ett villebråd. Men han hade i sin rädsla lämnat henne, löpt sin kos och övergivit henne och han kände sin ynkedom.

Fram på eftermiddagen kom Peder ut ur skogen. Framför honom låg Söderköping. Han hade aldrig förut varit där. Det var en vacker stad, större och präktigare än Linköping. Strax innanför tullen fanns små hus vid smala gränder. Alla hade trädgårdstäppor framför och staket ut mot gränden. Där var friskt grönt gräs, i rabatterna stod höga blommor med vackra klockor eller rosor samlade till blå, röda, vita och gula spiror. Kryddor doftade starkt i solen, många buskar dignade av blommor och andra var översållade med kart. I fruktträdens skugga stod bord och bänkar, och där satt människor och njöt sin vila vid en måltid eller en kanna läskande dryck.

Högt över staden reste sig tre mäktiga kyrkor nära den slingrande ån. Längre fram låg förnäma hus som säkert ägdes av rika borgare. Tyska köpmän och hantverkare bodde här, och stadens styresmän hade sina bostäder kring rådhuset intill torget.

I en trädgård på åns högra strand samlades människor kring en gråbroder. En del fick vatten att dricka, andra lät fylla krus och krukor med vatten som de bar bort, och andra åter badade händer eller fötter i en bassäng med vatten som rann upp i en källa.

På andra sidan ån, bara ett femtiotal famnar bort, reste sig mörk och brant en bergvägg, som fortsatte nedåt längs stranden. Den såg ut som en jättes fästning, ointaglig och hotande. Men vattnet forsade muntert i ån, och människorna skyndade glada och ivriga om varandra på väg till och från sina sysslor eller satt samspråkande på åbrädden och såg ner i vattnet.

Strax nedom staden var ån bredare och flöt lugnare. Där låg fartyg förtöj-

da vid pollare på båda stränderna. Det var koggar som lastade spannmål eller lossade kläder och kryddor, det var stora bukiga holkar som rymde väldiga mängder varor. Det var hansans skepp som fraktade allehanda gods till och från hamnarna runt havet: Visby, Kalmar, Stockholm, Västerås, Lybeck, Hamburg, Bremen, Memel, Riga, Reval. De skeppade beständigt gods till stapelplatserna, de seglade med lyx och flärd såväl som med livets nödtorft, från hamn till hamn.

–Hör du till befälet? frågade en röst intill Peder.

Peder vände på huvudet. En ung man hade stannat bredvid honom. Av kläderna att döma var han från landet. Han hade ett öppet ansikte och vaken blick.

–Ser jag så ut? svarade Peder. Nej, jag kan inte navigera en kogg. Ännu mindre en holk. Men varför frågar du?

–Jag skulle vilja segla med. Till Estland. Men det här skeppet kanske inte alls ska till Estland?

–Inte vet jag. Vi kan ju höra efter.

De gick fram till landgången och frågade vakten. Det var en tysk, och han svarade på bristfällig svenska.

Holken skulle gå till Lybeck, men på vägen skulle den gå in till Visby. Till Estland skulle den inte. Bäst att segla till Visby och höra sig för där.

Peders nye följeslagare tyckte att det var ett bra förslag. De sökte upp kaptenen ombord på holken, och Peder hjälpte till att göra upp om resan. Marten – så hette den unge mannen – skulle nästa dag på förmiddagen gå ombord och han skulle också ta sin hustru med sig.

När de skiljts drev Peder genom staden i kvällsskymningen. Han tänkte på Marten som vågade ge sig ut i det okända. Själv hade han svårt att ta steget ut. Han måste sova på saken först.

Småningom frågade han sig fram till ett härbärke, där han kunde övernatta. Ingången var i en trång gränd.

Intill porten, i skuggan från väggen, stod en gestalt. Det var någon som väntade. Peder hajade till och vände, men med några raska steg var gestalten ifatt honom och en hand lades på hans arm.

–Där är du äntligen! Jag har sökt dig och väntat och frågat i alla härbärgena i stan.

Det var Barbara.

Häpen och lättad stannade Peder, men Barbara drog honom med sig.

–Följ med mig, sade hon. Jag har hittat ett bra ställe där vi kan övernatta. Och jag har mat med till dig som jag lovade.

Barbara förde honom ut genom stadsporten och de vandrade bort till skogen. Där stannade hon framför en liten koja, en timmerhuggares eller tjärbrännares viste, när de någon gång övernattade i skogen.

De åt och kröp sedan in i kojans. Där fanns bara en enkel bädd vid ena väggen. De lade sig, och Barbara berättade. Hon hade tillsammans med Nigels och hans son gått i skogen och letat efter getterna. Efter en stund hade Nigels skickat pojken åt annat håll för att leta. Sedan hade han åter börjat gräla på henne och slå henne. Så hade han vräkt ner henne på marken och velat ta henne. Han brukade göra så när han slagit henne. Men den här gången hade hon hela tiden tänkt på Peder, och hon sparkade och slog så att Nigels inte fick göra sin vilja. Hon hade kommit loss och sprungit inåt skogen med Nigels efter. När hon sprungit ifrån honom hade hon vänt tillbaka till gården, smugit sig in i visthusboden och plockat ihop bröd, smör, ost, kött och fisk i sin huvudduk. Då Nigels och pojken hade gått in i stugan sprang hon tillbaka till ladan, men där fanns Peder inte kvar. Nu kunde hon inte återvända till Nigels. Men Peder hade sagt att han skulle till Söderköping, och dit begav sig Barbara för att leta efter honom. Och slutligen hade hon träffat på honom.

–Men vad ska du göra nu då? Du kan ju inte gå tillbaka till gården. Du har tagit ur deras förråd och du är för-lupen.

–Hellre dör jag än jag går tillbaka. Jag vill stanna hos dig. Vad ska du göra?

I det ögonblicket fattade Peder sitt beslut.

–Jag ska segla över till Estland. Där finns en stor stad, där det är gott om arbete. Där finns också många svenskar. Och dessutom ska det vara gott om mark som ingen äger. Du kan följa med.

–Ja, det ska jag, sade Barbara.

Det lät självklart och hon lade sin arm omkring honom.

Nästa morgon gick de tillbaka till staden, och Peder uppsökte kaptenen på holken. De kom överens om priset för överfarten till Visby. När Peder nämnde det för Barbara tyckte hon att det var alldeles för mycket att lägga ut, själv hade hon ju inga pengar alls, och hon ville inte ligga Peder till last på det viset. Hon tittade på kaptenen och log och frågade om hon inte kunde göra nytta i stället för att betala.

–På vilket sätt då? skrattade kaptenen, som var en gladlynt man. En kvinna orkar väl inte med stuveriarbete, och annat finns inte.

Barbara gick fram till en hög gods ett stycke från landgången, svängde upp en bal på ryggen och bar den ombord.

Road och förvånad såg kaptenen på.

–Sköna dam, utbrast han. Jag ser att Ni har krafter som en riddare eller riddares like. Men jag kan inte låta Er skämma ut mina stuveriarbetare. Gör mig en annan tjänst i stället. Min hytt borde vara i ett bättre skick än vad den är. En kvinnas kloka huvud och flinka händer kan säkert råda bot på det missförhållandet.

Peder gjorde en bugning:

–Monsieur, tillåt även mig att tacka för Er vänlighet. Jag står till Er tjänst.

–Aha, Ni har varit i det ljuva Frankrike, ser jag. La douce France! Ni kan dricka en bägare med mig i kväll och berätta om de sköna damerna i Paris.

Kaptenen vände sig till Barbara och slog ut med handen:

–Med Er tillåtelse förstås.

Peder kände ett hugg i hjärtraktens. Han såg framför sig Jehannes bleka ansikte, han brottades vilt, han hörde plasket när den andre föll från bron och han var åter på flykt från Paris med en skugga efter sig.

Men han svepte undan bilderna ur sitt minne och sade förbindligt:

–Visst ska jag berätta om Paris. Det gör jag gärna. Så får Barbara också höra hur det är i södern. Jag har inte hunnit tala om det för henne ännu, förklarade han och tillade:

–Men först måste vi gå in till stan och köpa henne nya kläder. Avresan kom lite hastigt.

Kaptenens blick gled snabbt och frågande över dem, men han begärde ingen närmare förklaring. Svenskarna fick sköta sitt, han hade nog av sitt eget. Och han förstod dem som ville lämna detta barbariska land, där de drack grumligt öl som förorsakade genomfall – utsot sade de visst själva, mindes han från sina år i Stockholm – och åt kornbröd som knappt höll ihop. Och deras kung, rätt ung som han var hade han alls ingen hand med stormännen. Nåja, de tyska furstarna hade sina bekymmer de med, men ändå. Den här unge mannen var i alla fall intressant, han hade varit ute i världen redan, fast han inte kunde vara mycket över de tjugo. Bondflickan som var med roade honom. Han skulle ha velat se henne bland borgarfruarna i Lybeck. Som de skulle ha beskärmat sig! Bära skinnpackor och tygbalar! Men hon skulle nog ha satt sig på dem. Eller bara skrattat åt dem och gjort vad som fallit henne in.

–Hur länge har ni varit i Söderköping? frågade han.

Peder såg inte anledningen till frågan. Han trodde att den bara kastats fram konversationsvis och svarade att de hade kommit dagen innan.

–Se er för, sade kaptenen, och kom ombord så fort ni kan.

Peder mötte hans blick och förstod.

Han tackade för rådet, och de gick raskt upp längs ån.

När de kom tillbaka var Barbara på sätt och vis en annan människa. Medveten om sina nya kläder gick hon värdigare, nästan med avmätta steg. Hon intresserade sig också på ett nytt sätt för detaljer runtomkring.

–Vad heter skeppet? frågade hon och pekade på de stora bokstäverna tvärs över akterspegeln.

–De Ronde Vlamsche Koe, läste Peder. Den runda flamländska kon.

Barbara skrattade så att rynkorna över näsroten nästan slätades ut.

–Rund är hon ju. Men att kalla henne för ko! Och varför flamländsk?

–Hon är säkert köpt i Flandern. Holländarna bygger fartyg och seglar mycket.

–Kan du allt? undrade Barbara, och Peder kände sig smickrad. Han log sitt matta leende men svarade ingenting på

hennes fråga, han tolkade den mera som ett påstående.

När de gick ombord stod Marten redan vid relingen. Bredvid honom höll sig en ung kvinna krampaktigt fast i en vant. Det såg ut som om hon inte vågade röra sig av fruktan att ha sönder något. Marten hälsade glatt igenkännande på Peder och talade om, att hans hustru hette Thea – egentligen var hon kristnad till Dorothea – och att hon var från Ringarum.

Peder visste ingenting om Ringarum mer än att det låg längre söderut.

Martens blick gled frågande över Barbara.

Plötsligt for ett leende över hans ansikte. Han hade känt igen henne.

–Var du inte i kyrkan i Harg vid Örjansmäss? sade han. Tillsammans med Nigels i Skafto? Vi talade om en stut som han ville köpa av min far.

–Jo, sade Barbara.

Hon blev rädd därför att hon var igenkänd.

Thea kastade en förstulen blick på henne men rörde sig inte ur fläcken och yttrade inte ett ord.

Marten sade:

–Nigels lär vara svår mot andra. Har du gett dig av från honom? Det gjorde du säkert rätt i. Far berättade en gång hur han bar sig åt mot en flicka hemma i Fylingarum. Såna där blir nog inte bättre med åren.

Förtöjningarna lossades från pollarna, draglinorna sträcktes över skuldror på stranden och den stora holken började långsamt glida nedför ån. Den manövrerades mitt ut i strömfåran med hjälp av rodbåtar och trossar och fick styrfart. Manskpet arbetade vid fall, skot och roder, och kaptenen stod högt uppe i akterkastellet.

Peder och hans reskamrater lutade sig mot relingen och såg tillbaka på Söderköping. Endast Barbara blev varse en figur som sökande och spejande trängde sig runt bland människorna på kajen.

Han kunde inte nå henne där hon var, inte nu längre.

Snart passerade holken åmynningen och styrde ut på den smala viken Slätbaken. För god sydvästan länsade de ut mot öppna havet, förbi en mäktig fästning på vänster hand.

De lämnade det svenska landet.

Barbaras anletsdrag hade förändrats av nyfikenhet och förväntan. Peder stod litet avsides, för sig själv, han såg stränderna glida längre bort och bli allt suddigare i skymningen. Åter seglade han, men nu begynte något helt nytt. Han skulle inte komma tillbaka, inte mer se den här stranden.

De Ronde Vlamsche Koe ankrade inte till natten, så som seglare oftast gjorde, utan fortsatte åt sydost, hela tiden med landkänning.

När de kommit ut i rum sjö lämnade kaptenen sin plats uppe i akterkastellet och gick ner i sin hytt. Där hade Barbara redan hunnit göra i ordning.

5

Staden steg upp ur det blå havet. Det var en drömsyn som mötte de sjöfarande: bukiga vita och bruna segel, en grå krenelerad mur, mäktiga kyrkor som reste sig över murkrönet, höga trappgavlar vid hamnen.

Långsamt gled De Ronde Vlamsche Koe in mot hamnpien, passerade inloppet och lade till vid en av de långa bryggorna som gick ut från portar i muren. Det var en invecklad manöver som tog lång tid.

De vandrade alla fyra genom trånga gator och gränder. Här var allting anorlunda, rikt och vackert. Hus av grå, huggen sten, hus av korslagt virke med vita rappade ytor emellan, katedraler med himmelshöga torn och spetsiga valv, torg som vimlade av människor och var översållade med varustånd, där de mest otroliga ting fanns att få.

I den havsdoftande luften surrade ett mål med främmande tonfall. Det var gutarnas eget språk. Men där hörde man också tyskt tungomål, ja ända från Flandern och England hade handelsmän kommit med sitt gods, och från länderna öster om havet fraktades varor i hansans skepp, såldes eller fraktades vidare. Det kände de till.

Nära muren inåt ön låg mindre hus med trädgårdar runt omkring. Rosor hängde över murarna.

De passerade ut genom en port och gick uppför den branta vallen nära muren. Därifrån såg de hur muren bukade sig upp och ner ända fram till havet,

FAMILJENYTT

DÖDA

Maria Ahlström, född den 27 aug. 1896 på Ormsö, avled den 7 okt. 1978 på Lidingö.

Karin Augusta Freiberg, född Berg den 7 sept. 1890 på Nargö, avled den 15 aug. 1978 i Huddinge.

Aarne Reeder, född den 12 juni 1915 i Tyrvää/Finland, avled i augusti 1978 i Tystberga.

Pauline Rosenborg, född Åkerman den 14 maj 1906 i Rickul/Rågöarna, avled den 10 okt. 1978 i Tumba.

Robert Franz Rosen, född den 30 maj 1904 på Nargö, avled den 18 juli 1978 i Öregrund.

Villem Friedrich Tiidus, född den 7 jan. 1898 på Ösel, avled den 24 aug. 1978 i Stockholm.

Min älskade Make
vår käre Far
och Farfar

Hans Bergström

* 8 oktober 1904

† 1 september 1978

har lämnat oss, syskon
övrig släkt och vänner
i stor sorg och saknad.

MARIA
GUNHILD
HENRIK och BIRGIT
Cecilia Magnus

*Så sakta och stilla
Du tynade bort
Vi stod vid Din sida
så hjälplösa blott
En oändlig saknad
är allt som finns kvar
Sov gott käre Make
Sov gott lille Far*

som lyste i solen. Det slutade längst bort med en böjd linje.

–Halkar inte skeppen ner över kanten där, undrade Barbara.

–Nej då, vattnet fortsätter mycket längre, och sedan kommer det land. Men det är så långt dit att vi inte kan se det, förklarade Peder.

Forts. nästa nr.

Vår käre Far,
Farfar och Morfar

Johannes Ahlberg

* 23/4 1886

har lugnt och stilla insomnat.
Djupt sörjd och saknad av oss,
släkt och vänner, samt
Filadelfiaförsamlingen.

Upplands Väsby
den 27 augusti 1978

BARN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Flitig så länge krafterna räckte
I arbetets glädje Du levde Ditt liv
Somnat när allmakten livslågan släckte
Ljust är Ditt minne, vila i frid.*

Min kära Mor

Olga Brandt

f. Tanseri

* 23.1. 1894

har i dag lämnat oss,
syster, övrig släkt och vänner
samt Karlstads Filadelfiaförsamling
i sorg och saknad.

Karlstad den 28 april 1978.

Alide och Evald

*Sången har tystnat
Din vandring slutat har.
Stor sorg och saknad
i vårt hjärta vi bär.
I vårt minne alltid Du bor.
Tack för kärlek så stor.*

*Jesus sade: "Jag är uppståndelsen
och livet. Den som tror på mig
han skall leva om han än dör."*

Joh. 11:25

Vår kära

Julia Hallman

* 16 augusti 1892

har lugnt och
stilla insomnat
Upplands Väsby
den 6 juni 1978

BARN

Barnbarn
Barnbarnsbarn
Släkt och vänner

*Hur jordens blommor
dofta
Av friskhet och behag.
Och hur dess fåglar
sjunga
Den sköna sommardag.
Hur vänner dyra, kära
Så ljuvligt möta mig,
Mitt hjärta ändå längtar,
O sköna hem, till dig.*

Vår kära Syster
och Faster

Maria Ahlström

* 27/8 1896

har hastigt lämnat oss
Lidingö 7/10 1978

LARS
HANS
Anders
Hulda

*Han har öppnat pärl-
porten
Så att jag får komma in
Genom blodet har han
frälst mig
Och bevarat mig som
sin.*

Min älskade Make,
vår käre Far,
Morfar och Farfar

Johannes Espling

f. den 6/9 1893 Lilla Rågö

har lämnat oss, släkt och vänner
i sorg och saknad.

Skeppsmyra den 11 maj 1978

MARIA
Alice och Reinhold
Olof och Astrid
Edgar och Raili
Hans och Ann-Sofi
Barnbarn, Barnbarnsbarn

*Tom blir platsen i hemmets vrå,
Tung blir vägen att ensam gå.
Tåligt bar Du själv Din börda
Genom livets kamp och strid.
Vi ditt minne önskar vörda,
Vila nu i frid.
Tack för allt gott Du gjort.*

Min käre Make
vår älskade Far
och Morfar

Johan Malvik

* 18 maj 1900

har lämnat oss i dag
i djup sorg och saknad
Gröndal 15 oktober 1978

MARIA
ELVINE och ROLF
INGE och ÅKE
Barnbarn
Syster med familj
Övrig släkt och vänner

*Vid höstvindens susning
Du somnade stilla.
Ej sjukdom och oro
nu mer gör Dig illa.
Ljuv blir vilan
som natten ger.
Gott är att veta:
Du lider ej mer.*

Vår käre

Anders Enkell

* 19 juli 1894

har i dag stilla insomnat
lämnande oss, övrig släkt
och vänner i sorg och saknad.
Lidingö den 15 september 1978

BARN
BARNBARN
Barnbarnsbarn

Jordfästningen har ägt rum

Vår kära Mor
Mormor och Farmor
Lovisa Heldring
* 9/2 1891
har stilla insomnat.
Sörjd och saknad av oss,
äldrig broder, samt övrig
släkt och vänner.
Torshälla den 28 juli 1978.

Elisabet
Fridolf och Sylvia
Ingrid och Bertil
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Han har öppnat pärlporten,
Så att jag kan komma in.
Genom blodet har han frälst mig
och bevarat mig som sin.*

Vår käre
Anders Heyman
* 21/8 1881 i Rickul
† 25/9 1978 i Stockholm
LOVISA
BARN
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Aldrig en suck
aldrig en klagan
Alltid förnöjd på jorden
Du gick
Tåligt Du bar Dina
sjukdomsdagar
Så nöjd som Du levat
så nöjd gick Du bort*

Vår käre Farbror Kalle
Karl Koinberg
* 31.3. 1895
† 13.10. 1978
på Solhem, Väddö
I Ijusaste minne bevarad av
Brorsdöttrar med familjer
och Systerbarn i U.S.A.
samt vänner, grannar
och bekanta.

*En dalande dag
en flyktig stund,
är människans levnad
i tiden,
och släkterna skifta
som löv i lund,
när sommaren är förliden.*

Min älskade Far
vår käre Morfar
Anders Salin
* 22 februari 1892
† 15 oktober 1978
har lämnat oss i sorg
och saknad.

MARIA och JOHAN
Barnbarn
Barnbarnsbarn
Övrig släkt och vänner.

*Att arbeta hårt har varit
Din lott
Älskade Far, sov nu gott,
Din långa arbetsdag nu
slutat har.
Ett älskat minne Du
lämnat kvar.
Vid sidan av Mor Du nu
skall få bo.
Vi önska Dig vila och
evig ro.*

Min älskade Make
Vilhelm Skönberg
* 5 april 1898
har i dag lämnat oss
i djup sorg och saknad
Södertälje den 19 nov. 1978

HILDA
Syskonbarn
släkt och vänner

*Skön är vilan
som natten ger.
Sott är att veta
Du lider ej mer.*

Bemärkelsedagar

90 år

Oskar Berg, född den 8 jan. 1889, Reval
Agneta Hammerman, född Hörnström den 27
jan. 1889, Ormsö
Henrik Adolf Dreijer, född den 7 febr. 1889,
Runö
Alexander Grenman, född den 19 febr. 1889,
Nuckö
Klara Maria Kütin, född Ambros den 14 mars
1889, Nargö

Vår kära
hela släktens faster
Agneta Widlund
född Lundström
* 23 augusti 1891 på Ormsö
har i dag stilla insomnat
Stockholm 23 oktober 1978

NAIMI och ASTOR
Barnen
Släkt och vänner

*Far har räckt ut handen
Mor har fattat den
på den andra stranden
mötas de igen.*

Jordfästningen ägde rum
tisdagen den 7 nov. kl. 14.00
i Heliga Korssets kapell,
skogskrematoriet

Vår kära Syster
Maria Westerholm
f. Westerman
* 15 maj 1923
har i dag stilla insomnat.
Sörjd och saknad av oss, samt
övrig släkt och vänner.
Göteborg den 3 aug. 1978

Syskon
Syskonbarn

*Du har kämpat
mot sjukdom svår.
Du ville så gärna leva,
Du klagade aldrig,
fast bördan var tung,
som Du hade fått att bära.*

85 år

Martha Tennisberg, född den 1 jan. 1894, Nuckö/Reval
 Ida Alberg, född Jürisson den 13 jan. 1894, Pärnau
 Alide Nyländer, född Klingberg den 14 jan. 1894, Rickul
 Maria Aavik, född Hallman den 30 jan. 1894, Rickul/Reval
 Maria Beckman, född Fällman den 7 mars 1894, Ormsö
 Arnold Gering, född den 19 mars 1894, Reval
 Maria Appelblom, född Vikström den 26 mars 1894, Ormsö
 Marianne Ester Wirén, född den 28 mars 1894, Reval

80 år

Helmi Mattson, född Eisenberg den 5 jan. 1899, Hapsal
 Tomas Blomman, född den 6 jan. 1899, Ormsö
 Maria Österdahl, född den 6 jan. 1899, Rågöarna
 Ida Nyman, född den 12 jan. 1899, Rågöarna
 Thomas Lindström, född den 17 jan. 1899, Vippal
 Anders Murman, född den 17 jan. 1899, Ormsö
 Elvine Helene Engman, född Raudsepp den 18 jan. 1899, Reval
 Joel Nyman, född den 19 jan. 1899, Nuckö
 Alma Heldring, född Paavel den 2 febr. 1899, Rickul/Saue
 Edvard Mihkelson, född den 17 febr. 1899, Nuckö
 Mina Blomman, född Vidgren den 20 febr. 1899, Ormsö
 Hilda Klingberg, född Stavas den 20 febr. 1899, Odensholm
 Elvine Vinter, född Klaman den 23 febr. 1899, Korkis
 Anders Alberg, född den 9 mars 1899, Ormsö

75 år

Ida Åkerblad, född Hamberg den 7 jan. 1904, Rickul
 Ingrid Sara Löfstedt, född Nyman den 17 jan. 1904, Reval
 Mats Falk, född den 27 jan. 1904, Runö
 Maria Nordsten, född Kornblom den 29 jan. 1904, Ormsö
 Paul Nikolai Leemets, född den 7 febr. 1904, Reval
 Johannes Lundefjord, född den 9 febr. 1904, Rickul
 Richard Johannes Bertelson, född den 11 febr. 1904, Nargö
 Katarina Gärdström, född Svahn den 8 febr. 1904, Ormsö
 Maria Rosenblad, född Alström den 12 febr. 1904, Ormsö
 Hilda Hermine Rosen, född Vilberg den 16 febr. 1904, Vrangelsholm
 Tomas Kübar, född den 19 febr. 1904, Vippal
 Olga Hamberg, född Kopparberg den 27 febr. 1904, Rickul
 Karl Boman, född den 28 febr. 1904, Reval
 Maria Teichman, född Pappo den 4 mars 1904, Nuckö

Lars Wahlberg, född den 8 mars 1904, Ormsö
 Maria Widgren, född Sjöman den 9 mars 1904, Ormsö
 Maria Brunberg, född Söderlund den 10 mars 1904, Rickul
 Johannes Kibus, född den 25 mars 1904, Nuckö

70 år

Hermine Laurfeldt, född Läck den 1 jan. 1909, Dagö
 Irene Stubender, född Stubender den 4 jan. 1909, Nuckö
 Maria Aman, född Koinberg den 5 jan. 1909, Nuckö
 Irene Margareta Gjärdman, född Sedman den 5 jan. 1909, Nuckö
 Alice Louise Vilhelmina Lindén, född Vikman den 9 jan. 1909, Reval
 Edvin Alfred Palmkron, född den 13 jan. 1909, Vippal
 Agneta Kask, född Grundström den 14 jan. 1909, Ormsö
 Katarina Bergström, född Bergström den 23 jan. 1909, Ormsö
 Agneta Sandell, född Nee den 28 jan. 1909, Ormsö
 Paul Rudolf Vesterbusch, född den 10 febr. 1909, Rickul/Hapsal
 Valter Sammel, född den 18 febr. 1909, Reval
 Isak Majlund, född den 19 febr. 1909, Runö
 Ilse Sigrid Maddison, född Ahluhn den 19 febr. 1909, Reval
 Johannes Lemberg, född den 14 febr. 1909, Reval
 Elsa Alfrida Roos, född Matsson den 21 febr. 1909, Nargö
 Lovisa Magdalena Österman, född Lorentz den 24 febr. 1909, Runö
 Sofia Heyman, född Brunberg den 27 febr. 1909, Rickul
 Agneta Andersin, född Pihl den 3 mars 1909, Ormsö
 Agneta Lilja, född Alström den 15 mars 1909, Ormsö
 Rosalie Viktorsson, född Stahl den 15 mars 1909, Rickul
 Johan Hamberg, född den 17 mars 1909, Ormsö
 Anders Alström, född den 22 mars 1909, Ormsö
 Paul Fagerlund, född den 29 mars 1909, Rickul

60 år

Svea Einberg, född Schönberg den 2 jan. 1919, Nuckö
 Johannes Valentin Vesterblom, född den 5 jan. 1919, Rickul
 Kristina Österman, född Runestam den 8 jan. 1919, Runö
 Alide Friberg, född Ponder den 11 jan. 1919, Rågöarna
 Elvine Erkas, född den 30 jan. 1919, Odensholm
 Gunnar Österman, född den 4 febr. 1919, Rickul
 Lars Alström, född den 9 febr. 1919, Ormsö
 Lars Rönkvist, född den 12 febr. 1919, Ormsö
 Gunnar Heldring, född den 14 febr. 1919, Nuckö
 Johannes Hörnsten, född den 21 febr. 1919, Ormsö
 Cecilia Jansson, född Kopparberg den 27 febr. 1919, Rickul

Maria Sundin, född Rosenblad den 1 mars 1919, Ormsö
 Pauline Stahl, född Hallman den 2 mars 1919, Rickul
 Edvin Lagman, född den 3 mars 1919, Rickul
 Herbert Erik Pärnaste, född den 27 mars 1919, Nuckö

50 år

Emil Alexander Vesterström, född den 4 jan. 1929, Ormsö
 Gunnar Birger Alrik Hamberg, född den 7 jan. 1929, Ormsö
 Salme Antsvee, född den 9 jan. 1929, Nuckö
 Edit Linnéa Eriksson, född Vesterman den 21 jan. 1929, Rickul
 Hjalmar Ahlberg, född den 23 jan. 1929, Ormsö
 Edvin Grundsten, född den 23 jan. 1929, Ormsö
 Sven Olof Magnusson, född den 25 jan. 1929, Rickul
 Ingvar Edvin Strandsten, född den 26 jan. 1929, Rickul
 Einar Nyman, född den 27 jan. 1929, Kuivajõe
 Ilse Leeväli, född den 28 jan. 1929, Nuckö
 Jutta Kiiün, född den 31 jan. 1929, Reval
 Sven Borrmann, född den 9 febr. 1929, Rickul
 Maria Alide Hedberg, född Lindström den 10 febr. 1929, Ormsö
 Astrid Valentine Schönberg, född Bedman, den 13 febr. 1929, Nuckö
 Olga Thomsson, född den 13 febr. 1929, Nuckö
 Samuel Freiman, född den 18 febr. 1929, Nuckö
 Otilia Hamberg, född den 23 febr. 1929, Ormsö
 Astrid Stenkelman, född den 23 febr. 1929, Nuckö
 Manfred Edmund Åkerblad, född den 23 febr. 1929, Rickul
 Emil Johannes Ahlström, född den 24 febr. 1929, Ormsö
 Olle Beckman, född den 25 febr. 1929, Ormsö
 Ida Ingeborg Pettersson, född Nyman den 28 febr. 1929, Ormsö
 John Evald Bergström, född den 1 mars 1929, Ormsö
 Sylvia Elisabet Sund, född Österman den 1 mars 1929, Runö
 Johannes Lagman, född den 1 mars 1929, Rickul
 Elvi Mensas, född den 6 mars 1929, Nuckö
 Emil Edvard Sjöman, född den 7 mars 1929, Ormsö
 Jenny Berta Maria Vikström, född Schönberg, den 9 mars 1929, Rickul
 Maria Grenfeldt, född Talberg, den 10 mars 1929, Rickul
 Karin Eveline Dahlström, född Granberg den 17 mars 1929, Rickul
 Brita Irene Johansson, född Blomberg den 22 mars 1929, Rickul
 Olof Algot Greis, född den 22 mars 1929, Rickul
 Emil Ahlström, född den 23 mars 1929, Ormsö
 Heino Hallek, född den 23 mars 1929, Asuküla/Rus
 Hilda Maria Larsson, född Rosenblad den 25 mars 1929, Ormsö
 Gunnar Norrman, född den 27 mars 1929, Korkis
 Edvin Enkel, född den 28 mars 1929, Ormsö
 Helga Linnéa Blees, född den 29 mars 1929, Rickul